JAMES JOYCE

TEXTE INEDITE

Giacomo Joyce
Epifanii
Pisica și diavolul

UNIVERS

JAMES JOYCE

TEXTE INEDITE
Giacomo Joyce
Epifanii
Pisica și diavolul
UNIVERS

JAMES JOYCE

TEXTE INEDITE

Giacomo Joyce
Epifanii
Pisica și diavolul

Traducere, cuvânt introductiv și note
de
DAN CIOBANU

Redactor Diana Crupenschi
Tehnoredactor Constantin Niţă

JAMES JOYCE

GIACOMO JOYCE
EPIPHANIES
THE CAT AND THE DEVIL

www.edituraunivers.ro

ISBN ePUB: 978-606-8543-11-6
ISBN Print: 978-99931-865-8-8

CUVÂNT INTRODUCTIV

În 1914, scriitorul italian Italo Svevo îl întreba pe James Joyce într-o scrisoare: „Când o să scrii o operă italiană despre oraşul nostru? De ce nu?“ *Giacomo Joyce* pare a fi cel puţin o încercare de răspuns la provocarea venită din partea prietenului şi discipolului său triestin.

Aici apare deja prima controversă. Richard Ellmann, biograful lui Joyce, afirmă că textul a fost scris între 1912 şi 1914, dar îl publică abia în 1968, când proprietarul anonim al manuscrisului permite tipărirea acestuia cu prezentarea lui Ellmann la Viking Press, în New York.

Controversată este şi categorisirea scrierii. Din raţiuni editoriale sau, mai degrabă, din pură resemnare, s-a preferat denumirea de poem în proză, deşi criticii au vehiculat diverse denumiri precum: schiţe în proză, poem vizual, serie de viniete, poem de dragoste, dialog interior, naraţiune epifanică sau, pur şi simplu, poezie; denumiri pe care, într-o formă sau alta, fiecare dintre aceştia au încercat să le argumenteze sfârşind prin a se declara nemulţumiţi de propriile lor definiţii.

Relaţia lui Joyce cu textul poate fi doar bănuită. Ştiut este startul fals pe care l-a constituit *Stephen Hero*, un text care rămâne, alături de *Giacomo Joyce*, foarte important pentru exegeza deloc uşoară a operei lui Joyce, însă, în acest caz, nu există dovezi concrete privind intenţia lui Joyce de a reveni asupra textului.

Într-un articol publicat în 2002, în *Journal of Modern Literature*, John McCourt, un excelent exeget al operei lui Joyce, afirmă că textul „este un amestec multimodal de o mare densitate lexicală din câteva genuri – biografie, jurnal, poezie lirică (plătind un tribut destul de însemnat concepţiei simboliste de gândire în imagini), proză narativă –, abătându-se de la realism către impresionism şi înapoi“.

Fără îndoială, *Giacomo Joyce* marchează un punct de cotitură în arta narativă a lui Joyce, anunţând complexa structură polifonică din *Ulise*.

Într-o arheologie a scrierilor lui Joyce, *Epifaniile* ar fi printre primele documente disponibile care să dovedească începuturile activităţii sale literare. Deşi Joyce nu le-a definit explicit niciodată în mod direct, găsim referinţe chiar în episodul „Proteus“ din Ulise: „Îţi mai aduci aminte de epifaniile tale pe file verzi ovale, atât de adânc de adânci, din care-ar fi urmat să se trimită cópii la toate marile biblioteci ale lumii dacă aveai să mori, inclusiv la Alexandria? Să le citească cineva acolo după câteva mii de ani, o mahamanvantara“[1].

Apoi, în *Stephen Hero,* sunt definite ca fiind „o manifestare spirituală neaşteptată, fie în trivialitatea vorbirii sau a unui gest, fie într-o fază memorabilă a minţii înseşi“.

Continuând ideea arheologiei, *Epifaniile* ridică şi problema numărului acestora. În prezent mai sunt disponibile patruzeci dintre cele şaptezeci câte se presupune că ar fi existat. Colecţia Lockwood, de la Universitatea din Buffalo, include 22 de epifanii presupuse a fi cele mai „sigure“ în ceea ce priveşte provenienţa lor, fiind scrise chiar de mâna lui Joyce; în privinţa celorlalte, transcrise fiind de fratele său, Stanislaus, există dubii legate de unele modificări despre care nu se ştie cu siguranţă dacă îi aparţin lui Joyce.

Simplul fapt că multe dintre aceste texte apar, mai mult sau mai puţin transfigurate, în marile opere ale lui Joyce demonstrează faptul că epifaniile, aceste aparent neînsemnate umbre de literatură, conglomerează esenţa estetică a artei lui Joyce, reprezentând nu doar un punct cronologic de plecare, ci şi o adevărată temelie estetică a unei opere care continuă să fascineze şi să menţină treaz interesul celor care încă se mai hrănesc cu mirosul de hârtie proaspăt ieşită de sub tipar.

Povestea intitulată *Pisica şi diavolul* reprezintă o latură mai puţin cunoscută a creaţiei şi personalităţii lui James Joyce. Apare într-o scrisoare trimisă la data de 10 august 1936 nepotului său, Stevie, care avea patru ani la acea vreme. Publicată mai întâi în volumul de corespondenţă *Letters of James Joyce* (1957), editat de Stuart Gilbert, a apărut în 1964 sub forma unei cărţi cu ilustraţii de Richard Erdoes la Dodd, Mead & Company, iar în 1981 apare o nouă ediţie cu ilustraţii de Roger Blachon.

Povestea, în esenţa ei, este construită pe o structură deja existentă în folclor. Diavolul se oferă să construiască peste noapte un pod pentru locuitorii din Beaugency, un mic târg de pe malul Loarei, cerând drept plată primul suflet care va trece podul. Primarul din Beaugency reuşeşte să-l păcălească pe diavol trimiţând o pisică să traverseze podul, zădărnicind astfel planurile diavolului de a câștiga un suflet omenesc. Joyce reuşeşte să dea o notă personală acestei poveşti strecurând o subtilă critică a lumii moderne.

*

Deşi nu se înscriu în circuitul major al creaţiei sale, textele reunite în această carte aduc o nouă şi, sperăm, utilă perspectivă asupra acestei lumi artistice cu coordonate şi sisteme de valori proprii, lumea lui Joyce.

DAN CIOBANU

1 James Joyce, *Ulise*, traducere de Mircea Ivănescu, Univers, Bucureşti, 2011, p. 52.

GIACOMO JOYCE

Cine? Un chip palid înconjurat de blănuri înmiresmate. Mişcările ei sunt timide şi neliniştite. Foloseşte lornietă.
Da: o scurtă silabă. Un râs scurt. O clipire iute din pleoape.

Caligrafie ca o pânză de păianjen, schiţată lung şi fin cu dispreţ tăcut şi resemnare: o tânără rasată.

Mă reped pe valul uşor al unui discurs apatic: Swedenborg, pseudo-Areopagitul, Miguel de Molinos, abatele Gioacchino da Fiore. Valul e vlăguit. Colega ei de clasă, răsucindu-şi trupul sucit, toarce într-o flască italiană vieneză: *Che coltura!* Pleoapele lungi cad şi se ridică: un ac încins împunge şi tremură în irisul catifelat.

Tocuri înalte țăcăne sec pe scările răsunătoare din piatră. Aer hibernal în castel, cămăşi de zale atârnate, candelabre grosolane din fier deasupra colacilor treptelor încolăcite ale turnului. Tocuri răpăind şi țăcănind, un zgomot ascuţit şi sec. E cineva jos care vrea să vorbească cu dumneavoastră, doamnă.

Nu-şi suflă nasul niciodată. Un mod de vorbire: mai puţin pentru mai bine.

Rotunjită şi coaptă: rotunjită de strungul căsătoriei consangvine şi coaptă în sera izolării rasei sale.

O orezărie în apropiere de Vercelli sub o pâclă lăptoasă de vară. Borurile plecate ale pălăriei îi umbresc surâsul fals. Umbrele îi brăzdează chipul cu surâs fals, lovit de lumina fierbinte şi lăptoasă, umbre cenuşii şi palide sub bărbie, dungi ca de gălbenuş pe sprâncenele umede, umoare galbenă şi râncedă pândind în pulpa moale a ochilor.

O floare dăruită de ea fiicei mele. Dar gingaş, dăruitoare gingaşă, copil gingaş cu vinişoare vineţii.
Padova, mult îndepărtată de mare. Tăcutul ev mediu, noaptea şi întunericul istoriei dorm în *Piazza delle Erbe* sub lumina lunii. Oraşul doarme. Sub bolţile străzilor întunecate de lângă râu, ochii târfelor pândesc

după curvari. *Cinque servizi per cinque franchi*. Un val întunecat de versuri, iar şi iar şi iar.

Ochii m-au lepădat în întuneric, ochii m-au lepădat,
Ochii m-au lepădat în întuneric, iubito.

Din nou. Gata. Dragoste întunecată, dorinţă întunecată. Gata. Întuneric.

Amurg. Traversând *piazza*. Seara cenuşie lăsându-se peste păşunile întinse de un verde-salvie, revărsând în tăcere crepusculul şi roua. Îşi urmează mama cu o graţie stângace, o iapă călăuzindu-şi mânza. Amurgul cenuşiu modelează delicat şoldurile zvelte şi armonioase, gâtul blând, suplu şi cu tendoane pronunţate, craniul cu osatură perfectă. Seară, pace, crepusculul uimirii....... Ehei! Grăjdare! Ehehei!

Tata şi fetele alunecă la vale, călare pe o săniuţă: Măreţul Turc şi haremul său. Cu căciulile legate strâns şi hainele încheiate, ghetele legate iscusit în cruce pe deasupra limbilor încălzite de trup, fusta scurtă întinsă pe deasupra nodurilor rotunde ale genunchilor. O fulgerare albă: un fulg, un fulg de zăpadă:

Şi când ea încăleca-va către lumea largă
Să fiu acolo-aş vrea, s-o văd![2]

Ies iute din tutungerie şi o strig pe nume. Se întoarce şi se opreşte să-mi asculte vorbele încâlcite despre lecţii, ore, lecţii, ore: şi, încetişor, obrajii ei palizi sunt străbătuţi de o lumină învăpăiată de opal. Nu, nu, nu-ţi fie frică!

Mio padre: ea face şi cele mai mărunte lucruri cu distincţie. *Unde derivatur? Mia figlia ha una grandissima ammirazione per il suo maestro inglese*. Chipul bătrânului, arătos, rumen, cu vădite trăsături evreieşti şi mustaţă lungă şi albă, se întoarce către mine în timp ce coboram dealul împreună. O! Perfect zis: curtoazie, bunăvoinţă, încredere, suspiciune, naturaleţe, nevolnicia vârstei, confidenţă, francheţe, rafinament, sinceritate, avertisment, patos, compasiune: un amestec desăvârşit. Ignaţiu de Loyola, grăbeşte-te să-mi vii în ajutor!

Această inimă e-ndurerată şi tristă. Dezamăgiri în dragoste?

Buze lungi, lascive, languroase: moluşte cu sânge întunecat.

Ceţuri mişcătoare pe deal când îmi ridic ochii dinspre noapte şi noroi. Ceţuri atârnate peste pomii jilavi. O lumină în camera de la etaj. Se găteşte ca să plece la teatru. Sunt năluci în oglindă…. Lumânări! Lumânări!

O făptură blajină. La miezul nopţii, după muzică, până sus pe via San Michele, vorbele acestea au fost rostite domol. Uşurel, Jamesy! Nu te-ai mai plimbat niciodată noaptea pe străzile din Dublin suspinând un alt nume?

Leşuri de evrei zac împrejurul meu putrezind în mucegaiul pământului lor sfânt. Aici e mormântul neamului ei, piatră neagră, tăcere fără nădejde... Meissel bubosul m-a adus aici. El e după copacii ăia şi stă în picioare cu capul acoperit lângă mormântul nevestei lui care şi-a luat viaţa, întrebându-se cum de sfârşise aşa femeia care dormise în patul lui..... Mormântul neamului ei şi al ei: piatră neagră, tăcere fără nădejde: şi totul e pregătit. Să nu mori!

Ea ridică braţele străduindu-se să-şi încheie la ceafă o rochie din voal negru. Nu reuşeşte: nu, nu reuşeşte. Merge cu spatele către mine, fără o vorbă. Ridic braţele s-o ajut: braţele ei cad. Apuc marginile moi ca o pânză de păianjen ale rochiei şi, trăgându-le ca să le prind, văd prin despicătura voalului negru trupul ei suplu încorsetat într-un *chemisier* portocaliu. Scapă din panglicile care-l ţin ancorat de umeri şi cade încet: un trup suplu, neted, gol sclipind în solzi argintii. Alunecă încet peste fesele zvelte din argint şlefuit cu fineţe şi peste crăpătura lor, o umbră argintie mată.... Degetele, reci şi calme şi mişcătoare.... O atingere, o atingere.

Măruntă, necugetată, neajutorată şi slabă răsuflare. Dar apleacă-te şi ascultă: un glas. O vrabie sub roţile lui Jagannatha cutremurătorul, cutremurând pământul. Te rog, domnule Dumnezeu, mare domn Dumnezeu! Adio, lume mare!... *Aber das ist eine Schweinerei!*

Funde mari pe pantofii ei subţiri de culoarea bronzului: pintenii unei orătănii îndopate.

Doamna merge iute, iute, iute... Aer curat pe drumul de munte. Trieste se trezeşte cu cruzime: lumina crudă a soarelui deasupra acoperişurilor sale îngrămădite, din ţiglă maronie, ca nişte carapace de ţestoase; o sumedenie de gângănii prosternate aşteptând o izbăvire a naţiei. Belluomo se ridică din

patul nevestei amantului nevestei sale; gospodina harnică e în picioare, cu ochii negri-albaștri ca porumbele şi o farfurioară cu acid acetic în mână... Aer curat şi linişte pe drumul de munte: şi copite. O fată pe un cal. Hedda! Hedda Gabler!

Vânzătorii închină pe altarele lor cele dintâi fructe: lămâi cu pistrui verzi, cireşe giuvaerisite, piersici sfioase cu frunze sfâşiate. Trăsura trece pe ulicioara cu tarabe din pânză, cu spiţele roţilor învârtindu-se în lumina orbitoare. Faceţi loc! Tatăl ei şade cu fiul în trăsură. Au ochi de bufniţă şi înţelepciune de bufniţă. Înţelepciunea de bufniţă se holbează din ochii lor meditând asupra învăţăturilor din *Summa contra Gentiles*.

Ea crede că domnii italieni au avut dreptate să-l târască din staluri pe Ettore Albini, criticul de la *Secolo*, pentru că nu s-a ridicat în picioare când orchestra a cântat Marşul Regal. Auzise asta la cină. Aha. Îşi iubesc ţara când sunt foarte siguri care anume e aceea.

Ea ascultă: fecioară preaînţeleaptă.

O fustă prinsă la spate de genunchiul ei îndoit brusc; dantela albă a unui jupon ridicat necuviincios; plasa ciorapilor întinsă pe picior. *Si pol?*

Ating clapele uşor, cântând încet, melodia lâncedă a lui John Dowland, *Mă doare inima să plec*: şi pe mine mă doare inima să plec. Vârsta aceea e aici şi acum. Aici, deschizându-se din întunericul dorinţei, sunt ochii care umbresc zorii Orientului, licărul lor e licărul mizeriei care învăluie cloaca curţii bălosului James. Aici sunt vinurile de ambră, revărsările muribunde ale ariilor dulci, mândra pavană, dame rafinate şi amabile ce-şi împrăştie tentaţiile din balcoane, cu gurile ţuguiate ca pentru supt, fetişcanele ciupite de vărsat şi tinerele neveste care, dăruindu-se vesele siluitorilor, înlănţuie şi tot înlănţuie.

Prin vălul crud al dimineţii de primăvară plutesc mirosurile vagi ale Parisului matinal: anason, rumeguş umed, aluat fierbinte de pâine: iar când trec peste Pont Saint Michel dezmorţirea apelor de un albastru oţelit îmi răcoreşte inima. Se strecoară şi clipocesc în jurul insulei pe care oamenii trăiesc încă din epoca de piatră… Penumbră arămie în enorma biserică cu garguie. E frig cum era şi în dimineaţa aceea: *quia frigus erat*. Pe treptele îndepărtate ale altarului cel mare, gol precum trupul Domnului, preoţii zac

prosternaţi în şoptită rugăciune. Glasul unui nevăzut cititor se înalţă, intonând învăţătura lui Osea. *Haec dicit Dominus: in tribulatione sua mane consurgent ad me. Venite et revertamur ad Dominum....* Ea stă în picioare lângă mine, palidă şi rece, înveşmântată în umbrelele naosului negru ca păcatul, cu cotul fragil la braţul meu. Carnea ei aminteşte de fiorul acelei crude dimineţi învăluite în pâclă, făclii grăbite, ochi necruţători. Sufletul îi este îndurerat, tremură şi-o podideşte plânsul. Nu mă plânge pe mine, o, fiică a Ierusalimului!

Îl expun pe Shakespeare docilului Trieste[3]: Hamlet, zic eu, care-i tot timpul curtenitor cu cei blajini şi simpli, e aspru doar cu Polonius. Poate că, idealist scârbit, nu poate vedea în părinţii iubitei sale decât încercări groteşti din partea naturii de a-i reda imaginea... Aţi auzit[4]?

Păşeşte înaintea mea pe culoar şi, din mers, o buclă din părul ei întunecat se desprinde încet şi cade. Păr desprins şi căzător. Ea n-a prins de veste şi păşeşte înaintea mea simplă şi mândră. Aşa a păşit şi pe lângă Dante cu simplă mândrie, şi aşa, neîntinată de sânge şi pângărire, fiica lui Cenci, Beatrice, spre moarte:

Fii bună şi încinge-mă cu brâul
Şi leagă-mi părul... da, e bine-aşa[5]

Servitoarea îmi zice că au trebuit s-o ducă de îndată la spital, *poveretta*, că suferise foarte, foarte mult, *poveretta*, că e foarte grav... Mă îndepărtez de casa ei goală. Simt că mă podideşte plânsul. Ah, nu! Nu se va întâmpla aşa, într-o clipă, fără un cuvânt, fără o privire. Nu, nu! Fără îndoială că norocul meu drăcesc nu mă va lăsa de izbelişte!

Operată. Bisturiul chirurgului i-a pătruns în măruntaie şi s-a retras lăsându-i în urmă, pe pântece, o muşcătură zimţată în carne vie. Îi văd ochii întunecaţi şi plini de suferinţă, frumoşi ca ochii unei antilope. O, rană nemiloasă! Dumnezeu libidinos!

Din nou pe scaunul ei de lângă fereastră, cu vorbe vesele pe limbă, râs vesel. O pasăre ciripind după furtună, bucuroasă că nătânga ei viaţă a zburat ca să nu fie prinsă între degetele strânse ale unui stăpân epileptic şi dătător de viaţă, ciripind veselă, ciripind şi piuind veselă.

Ea zice că, dacă *Portretul artistului* ar fi fost franc doar de dragul francheţii, m-ar fi întrebat de ce i l-am dat să-l citească. Ai fi făcut-o, nu-i aşa? O adevărată femeie de litere.

E în picioare, la telefon, îmbrăcată în negru. Mici chicoteli timide, ţipete scurte, replici timide întrerupte brusc.... *Parlerò colla mamma*.... Vino! Coo, coocoço! Vino! Puicuţa neagră e speriată: scurte replici întrerupte brusc, ţipete scurte şi timide: plânge după mama ei, găina cea grasă.

Loggione. Pereţii îmbibaţi cu apă emană vapori umezi. O simfonie de mirozne topeşte laolaltă gloata de siluete omeneşti învălmăşite: duhoare acră de subsuori, portocale storcite, alifii topite pentru sâni, mastică, răsuflări de mese cu usturoi sulfuros, băşini fetide şi fosforescente, opoponax, sudoarea onestă a femeietului de măritat şi măritat deopotrivă, duhoarea de săpun a bărbaţilor...... Toată noaptea am privit-o, toată noaptea am s-o văd: păr împletit şi ridicat în coc, chip oval măsliniu şi ochi liniştiţi şi blânzi. O panglică verde în păr şi, înfăşurată în jurul trupului ei, o rochie brodată cu verde: nuanţa iluziei ferestrei vegetale a naturii şi a ierburilor luxuriante, părul mormintelor.

Vorbele mele în mintea ei: pietre reci lustruite ce se scufundă într-o mocirlă.

Acele degete reci şi liniştite au atins paginile, sordide şi curate, pe care ruşinea mea va străluci pentru totdeauna. Degete liniştite şi reci şi pure. N-au greşit niciodată?

Trupul ei n-are miros: o floare lipsită de parfum.

Pe trepte. O mână rece şi gingaşă: sfială, tăcere: ochi negri cufundaţi în melancolie: istovire.

Rotocoale răsucite de aburi cenuşii deasupra câmpiei sălbatice. Chipul ei, cât de cenuşiu şi grav! Păr negru şi încâlcit. Buzele ei apasă uşor, răsuflarea ei suspinată răzbate printre ele. Sărutată.

Glasul meu, stingându-se în ecourile cuvintelor lui, se stinge ca glasul vlăguit de înţelepciune al Celui Veşnic care-l strigă pe Avraam printre dealurile cu ecou. Ea se rezemă cu spatele de peretele capitonat: figură de odaliscă în luxoasa obscuritate. Ochii ei mi-au băut gândurile: iar în acea

umedă, caldă, supusă, îmbietoare întunecime a feminităţii sale, sufletul meu, el însuşi dizolvându-se, a slobozit şi turnat şi revărsat o sămânţă lichidă şi îmbelşugată…. S-o ia acum cine pofteşte!....

Ieşind din casa lui Ralli dau din senin peste ea când îl miluim amândoi pe un cerşetor orb. Răspunde la salutul meu impetuos răsucindu-se şi ferindu-şi ochii ei negri de vasilisc. *E col suo vedere attosca l'uomo quando lo vede.* Îţi mulţumesc pentru vorba ta, messer Brunetto.

Ei întind sub picioarele mele covoare pentru fiul omului. Îmi aşteaptă trecerea. Ea stă în picioare în umbra gălbuie a holului, cu o pelerină din tartan apărându-i de frig umerii căzuţi: iar în vreme ce eu mă opresc uimit şi mă uit împrejur, ea mă salută glacial şi urcă pe trepte săgetându-mă pentru o clipă, din colţul ochilor ei piezişi şi letargici, cu un jet de venin voluptos.

O cuvertură uşoară şi mototolită de culoarea bobului de mazăre acoperă sofaua. O cameră pariziană îngustă. Frizeriţa a stat întinsă aici până adineauri. I-am sărutat ciorapul şi tivul prăfuit al fustei sale negru-rugină. E cealaltă. Ea. Gogarty a venit ieri să fie prezentat. *Ulise* e motivul. Simbol al conştiinţei intelectuale.... Şi Irlanda? Şi soţul? Măsurând coridorul în papuci de casă sau jucând şah de unul singur. De ce am fost lăsaţi aici? Frizeriţa a stat întinsă aici până adineauri, ţinându-mi capul strâns între genunchii ei noduroşi.... Simbolul intelectual al neamului meu. Ascultă! A pogorât copleşitoare tristeţe. Ascultă!

– Nu sunt convinsă că astfel de activităţi ale minţii sau trupului pot fi numite nesănătoase...

Ea vorbeşte. Un glas slab de dincolo de stelele reci. Glasul înţelepciunii. Spune mai departe! O, spune din nou şi fă-mă mai înţelept! N-am mai auzit nicicând glasul acesta.

Se unduieşte spre mine de-a lungul sofalei mototolite. Nu pot să mă mişc sau să vorbesc. Apropierea unduitoare a trupului născut din stea. Adulter al înţelepciunii. Nu. Am să plec. Aşa fac.

– Jim, iubitule!

Buze moi îmi sărută sugând subsuoara stângă: un sărut unduit peste miriade de vene. Ard! Mă închircesc ca o frunză ce arde! De la subsuoara mea dreaptă se iveşte un colţ de flacără. Un şarpe înstelat m-a sărutat: un şarpe rece al nopţii. Sunt pierdut!

– Nora!

Jan Pieters Sweelink. Numele bizar al bătrânului muzician olandez face ca orice frumuseţe să pară bizară şi îndepărtată. Îi ascult variaţiunile pentru clavecin pe o arie veche: *Tinereţea are un sfârşit*. În ceaţa obscură a vechilor sunete, apare un punct şters de lumină: glasul sufletului se va face auzit deîndată. Tinereţea are un sfârşit: sfârşitul e aici. Nu va mai fi niciodată. O ştii prea bine. Şi atunci? Scrie-o, blestematule, scrie-o! La ce altceva eşti bun?

– De ce?
– Pentru că altminteri nu mai puteam să te văd.
Alunecare – spaţiu – epoci – frunziş de stele – ceruri stingându-se – linişte – linişte şi mai adâncă – tăcerea nimicirii – şi glasul ei.

Non hunc sed Barabbam!

Nepregătire. Un apartament gol. Lumina toropită a zilei. Un lung pian negru: coşciug de muzică. În echilibru pe marginea lui, o pălărie de damă cu flori roşii şi o umbrelă strânsă. Blazonul ei: un coif, dungi roşii, o lance boantă pe un câmp, negru-samur.

Închinare: Iubeşte-mă, iubeşte-mi umbrela.

2 Aceste versuri, cu singura diferenţă a subiectului masculin, încheie poemul *The Diverting History of John Gilpin* (1782) de William Cowper.

3 Între noiembrie 1912 şi februarie 1913, Joyce a ţinut conferinţe despre *Hamlet* la Universitatea Populară din Trieste.

4 În original „Marked you that?“, trimitere la replica lui Polonius către Claudius din scena 3 a actului al III-lea („O, ho! do you mark that?“ – „Oho, ai auzit, măria-ta?“, în traducerea lui Ion Vinea), după ce Hamlet spune că preferă să stea lângă Ofelia, nu lângă mama sa.

5 Versurile fac parte din ultima replică a Beatricei din drama *Familia Cenci* de P. B. Shelley (în *Prometeu descătuşat şi alte poeme*, traducere de Petre Solomon, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1965, p. 337).

EPIFANII

1

[Dublin: la Sheehy, Belvedere Place]

JOYCE: Ştiu că despre el vorbeai. Dar te înşeli când zici de vârsta lui.

MAGGIE SHEENY *(aplecându-se înainte să vorbească serios)*: De ce, câţi ani are?

JOYCE: Şaptezeci şi doi.

MAGGIE SHEENY: Serios?

2

[Dublin: la Sheehy, Belvedere Place]

FALLON *(în treacăt)*: Mi s-a spus să te felicit mai ales pentru interpretare.

JOYCE: Mulţumesc.

BLAKE *(după o scurtă pauză):* ...N-aş recomanda nimănui să... Ah, e o viaţă groaznică!...

JOYCE: Ha.

BLAKE *(printre fumuri de ţigară)*: ...Fireşte... arată bine din afară... pentru cei care nu ştiu... Dar dacă ai şti... chiar e groaznic. Un muc de lumânare, fără... cină, e sordid... sărăcie. N-ai idee, pur şi simplu...

3

[Dublin: la Sheehy, Belvedere Place]

DICK SHEENY: Ce înseamnă o minciună? Domnule Preşedinte, mă văd nevoit să întreb...

DOMNUL SHEENY: Linişte, linişte!

FALLON: Ştiţi bine că e o minciună!

DOMNUL SHEENY: Trebuie să vă retrageţi cuvintele, domnule.

DICK SHEENY: După cum spuneam...

FALLON: Nu, n-am s-o fac.

DOMNUL SHEENY: Fac apel către onorabilul membru din Denbigh... Linişte, linişte!...

4

[Dublin, în Biblioteca Naţională]

SKEFFINGTON: Mi-a părut rău să aud de moartea fratelui tău... îmi pare rău că n-am aflat la timp ca să fi ajuns la înmormântare.

JOYCE: A, era foarte tânăr... un băieţandru...

SKEFFINGTON: Totuşi... e dureros

5

[Londra: într-o casă din Kennington]

EVA LESLIE: Da, Maudie Leslie e sora mea şi Fred Leslie e fratele meu – ştii cine-i ăla, Fred Leslie?... *(îngândurată)*... E-un poponar cu curul alb... Acu-i dus...

(mai târziu)

Îţi zic că unu' m-a luat de zece ori într-o noapte... Ăla-i Fred – taman frate-miu Fred *(îngândurată)*... Şi-i arătos... Ăhă, mi-e tare drag Fred...

6

[Bray: în salonul casei din Martello Terrace]

DOMNUL VANCE *(intră sprijinindu-se în baston)*: O, ştiţi bine, va trebui să-şi ceară iertare, doamnă Joyce.

DOAMNA JOYCE: O, desigur... Ai auzit şi tu, Jim?

DOMNUL VANCE: Altfel – dacă nu-şi cere – or să vină vulturii să-i scoată ochii cu ghearele.

DOAMNA JOYCE: O, dar sunt sigură că o să-şi ceară iertare.

JOYCE *(de sub masă, către sine)*:

Ochii în gheare.
Iertare,
Iertare,
Ochii în gheare.
Iertare,
Ochii în gheare,
Ochii în gheare,
Iertare.

7

O ceaţă albă cade în fulgi lenţi. Cărarea mă poartă către un iaz tăinuit. Ceva se mişcă prin iaz; un animal arctic cu o blană galbenă şi aspră. Înfig băţul şi, când se ridică din apă, văd că are grumazul înclinat către crupă şi că e foarte leneş. Nu mă tem, însă, împungându-l des cu băţul, l-am adus până înaintea mea. Îşi mişcă labele puternice şi mormăie cuvinte într-o limbă pe care eu n-o pot pricepe.

8

[Dublin: la colţul străzii Connaught, Phibsborough]

Copilaşul de parte bărbătească *(la poarta grădinii)*: Mnu...u.

Prima doamnă tânără *(cu un genunchi jos, îl ia de mână)*: Mabie e drăguţa ta?

Copilaşul de parte bărbătească: Mnu...u.

A doua doamnă tânără *(plecându-se către el, îl iscodeşte)*: *Cine* e drăguţa ta?

9

[Dublin: în Mountjoy Square]

JOYCE *(conchide)*: ...Face patruzeci de mii de lire.

MĂTUȘA LILLIE *(chicoteşte)*: O, slavă ţie, Doamne! .... Şi eu eram aşa... Când eram fetişcană eram convinsă că am să mă mărit cu un lord ... sau ceva de soiul ăsta...

JOYCE *(se gândeşte)*: E posibil ca ea să se compare cu mine?

Kinahan[6]

Strădaniile de civilizare ale iezuitului din Paraguay, Mexic, Peru şi Insulele Seychelles, descrise ca un rai pe pământ, nomadul se repede la ispite, dansuri războinice.

6 Text intercalat cu creionul în manuscris.

10

Da, sunt două surori. Cea care bate untul cu braţele ei butucănoase (untul lor e vestit) pare mohorâtă şi nefericită: cealaltă e fericită pentru că a făcut după pofta ei. O cheamă R... Rina. Ştiu verbul „a fi“ pe limba lor.

– Tu eşti Rina?

Ştiam că ea e.

Dar uite-l şi pe el îmbrăcat cu redingotă şi un joben demodat. El le ignoră: merge alături de ele cu paşi mărunţi, scoţându-şi în afară poalele hainei... Doamne! Ce mic poate să fie! Cred că e foarte bătrân şi fudul... Poate nu-i aşa cum... E nostim că zdrahoancele alea două au căzut peste omul ăsta mărunţel... Totuşi e cel mai important om din lume...

11

[Dublin: la Sheehy, Belvedere Place]

HANNA SHEEHY: Oho, e clar că o să se adune multă lume.

SKEFFINGTON: De fapt va fi, aşa cum ar zice prietenul nostru Jocax, ziua prostimii.

MAGGIE SHEENY *(declamă)*: Chiar în clipa aceasta, prostimea ar putea să fie la uşă!

12

Stă în picioare, îşi ţine cartea strâns lipită de piept şi citeşte lecţia. În contrast cu stofa de culoare închisă a rochiei, chipul ei, cu trăsături blânde şi ochi triști, se ridică slab conturat în lumină; iar de sub o pălărie cu boruri îndoite, aşezată neîngrijit prea în faţă, un ciucure cade de-a lungul zulufilor părului ei castaniu...

Despre ce-o fi lecţia pe care-o citeşte – despre maimuţe, despre născociri ciudate, sau despre legendele martirilor? Cine ştie cât de profund meditativă, cât de reminiscentă este această graţie a lui Rafael?

13

[Dublin: la Stag's Head, pe Dame Lane]

O'MAHONY: N-aveţi voi acolo un preoţel care scrie poezie – părintele Russell?

JOYCE: Ba da... Am auzit că a scris versuri.

O'MAHONY *(zâmbind cunoscător)*: Versuri, da... ăsta-i cel mai potrivit nume pentru ele....

14

Două bocitoare îşi croiesc drum prin mulţime. Fata, cu o mână încleştată de fustele femeii, aleargă în faţă. Fata are chipul ca de peşte, decolorat şi cu ochii piezişi; chipul femeii e mic şi pătrat, un chip de neguţătoare. Fata, cu gura schimonosită, îşi ridică privirea către femeie să vadă dacă a sosit vremea să plângă; femeia, potrivindu-şi boneta turtită, iuţeşte pasul spre capela mortuară.

15

Ea vine noaptea când oraşul e încremenit; e invizibilă, imperceptibilă şi neinvocată. Vine din sălaşul ei vechi să-l vadă pe cel mai mic dintre copiii ei, mamă cât se poate de vrednică, de parcă nu s-ar fi înstrăinat niciodată de ea. Ea îi ştie cele mai lăuntrice cotloane ale inimii; de aceea e blândă, lipsită de asprime; zicând: Sunt în stare să mă schimb, o înrâurire plăsmuită în inimile copiilor mei. Cine are milă de tine când eşti trist printre străini? Ani la rând te-am iubit când erai în pântecul meu.

16

Gloata de oameni roieşte prin ţarc frământând zloata. Trece o femeie grasă, cu fustele ridicate cu îndrăzneală, cu faţa îngropată într-o portocală. Un june palid cu accent Cockney şi îmbrăcat numai în cămaşă face scamatorii şi bea dintr-o sticlă. Un bătrân mărunţel are nişte şoareci pe o umbrelă; un poliţist încălţat cu nişte bocanci grei se năpusteşte şi confiscă umbrela: bătrânelul se face nevăzut. Agenţii de pariuri zbiară nume şi preţuri; unul dintre ei ţipă cu un glas ca de copil: „Bonny Boy!“ „Bonny Boy!“... Făpturi omeneşti roiesc prin ţarc, mişcându-se înainte şi înapoi prin mocirla deasă. Unii întreabă dacă e vreo cursă; li se răspunde „Da“ şi „Nu“. O fanfară începe să cânte.... Un cal roib frumos, cu un jocheu îmbrăcat în galben pe el, străluceşte departe, în bătaia soarelui.

17

[Dublin: în casa din Glengariff Parade: seara]

DOAMNA JOYCE *(stacojie, tremurând, apare în uşa salonului)*: Jim!

JOYCE *(la pian)*: Da?

DOAMNA JOYCE: Tu ştii câte ceva despre trup?... Ce să mă fac?... Curge ceva pe gaura din burta lui Georgie... Ai mai auzit să se întâmple aşa ceva?

JOYCE *(surprins)*: Nu ştiu...

DOAMNA JOYCE: Ar trebui să trimit după un doctor, ce zici?

JOYCE: Nu ştiu... Ce gaură?

DOAMNA JOYCE *(pierzându-şi cumpătul)*: Gaura pe care o avem cu toţii… aici *(arată cu degetul)*

JOYCE *(se ridică)*

18

[Dublin, pe North Circular Road: de Crăciun]

DOMNIȘOARA O'CALLAGHAN *(sâsâită)*: Ţi-am zis cum se cheamă, *Călugăriţa evadată*.

DICK SHEENY *(tare)*: A, eu n-aş citi o carte ca asta... Îl întreb pe Joyce. Joyce, tu ai citit *Călugăriţa evadată*?

JOYCE: Constat că un anumit fenomen se petrece cam pe la ora asta.

DICK SHEENY: Ce fenomen?

JOYCE: A... Apar stelele.

DICK SHEENY *(către domnişoara O'Callaghan)*: Ai observat vreodată că... stelele apar la capătul nasului lui Joyce cam pe la ora asta?... *(ea zâmbeşte)*. Pentru că eu constat fenomenul ăsta.

19

[Mullingar: o duminică din iulie: la prânz]

TOBIN *(păşind zgomotos cu bocancii lui grei şi cercetând drumul cu un băţ)*: ...Nimic nu-i mai bun decât căsnicia să statornicească un bărbat. Înainte să ajung la *Examiner* hălăduiam cu amicii şi trăgeam vârtos la măsea... Acum am o casă bună şi... mă duc acasă seara şi, dacă vreau să beau ceva... ei bine, pot să beau... Sfatul meu pentru orice bărbat tânăr care-şi poate permite e ăsta: însoară-te de tânăr.

20

[în Mullingar: o seară de toamnă]

CERȘETORUL SCHILOD *(apucându-şi strâns bastonul)*: ...Voi aţi strigat în urma mea ieri.

CEI DOI COPII *(holbându-se la el)*: Nu, domnule.

CERȘETORUL SCHILOD: Ba voi aţi fost, parcă... *(fluturându-şi bastonul în sus şi în jos)* Dar băgaţi bine de seamă ce vă zic... Vedeţi bastonul ăsta?

CEI DOI COPII: Da, domnule.

CERȘETORUL SCHILOD: Ei, dacă mai strigaţi în urma mea, vă spintec burţile cu bastonul ăsta. Scot ficaţii din voi… (*explică*) Aţi priceput? Vă spintec. Vă scot ficaţii şi vă mierlesc.

21

[Dublin: la Sheehy, Belvedere Place]

O’REILLY *(din ce în ce mai serios)*: Acum e rândul meu, cred... *(foarte serios)* Care e poetul tău preferat?

(o pauză)

HANNA SHEENY: Neamţ?

O’REILLY: Da.

(tăcere)

HANNA SHEENY: Cred că... Goethe...

22

Stau întins pe punte, sprijinit de sala maşinilor, de unde străbate un miros călduţ de unsoare. Neguri uriaşe mărşăluiesc pe sub ţărmul stâncos al Franţei, învăluind coasta de la un promontoriu la altul. Marea se mişcă fremătând de parcă ar avea solzi... Dincolo de zidurile de negură, în întunecata catedrală a Maicii Domnului, aud glasurile limpezi, la ison ale băieţilor care cântă acolo, în faţa altarului.

PISICA ŞI DIAVOLUL

Către Stephen Joyce
Villers sur Mer
10 august 1936

Dragul meu Stevie,

Ţi-am trimis o pisicuţă umplută cu dulciuri acum câteva zile, dar bănuiesc că nu ştii povestea despre pisica din Beaugency.

Beaugency e un orăşel mic şi vechi de pe malul Loarei, cel mai lung râu al Franţei. Râul ăsta, pe deasupra, e şi foarte lat, cel puţin pentru Franţa. În dreptul orăşelului Beaugency e atât de lat, încât, dacă ar fi să-l treci de pe un mal pe celălalt, ar trebui să faci cel puţin o mie de paşi. Acum o grămadă de vreme, oamenii din Beagency, când voiau să-l traverseze, trebuiau să urce într-o barcă, pentru că nu exista nici un pod. Şi nu puteau nici să-şi facă singuri un pod, nici să plătească pe altcineva să-l facă. Atunci, ce era de făcut?

Diavolul, care întotdeauna citeşte ziarele, auzi despre situaţia tristă în care se aflau, se găti la patru ace şi îi făcu o vizită primarului din Beaugency, pe care îl chema *monsieur* Alfred Byrne. Şi primarul ăsta avea mare plăcere să se gătească. Avea o robă stacojie şi purta întotdeauna un lanţ mare din aur la gât, chiar şi când dormea dus în pat cu genunchii la gură.

Diavolul îi istorisi primarului ce citise în ziar şi îi zise că el ar putea să construiască un pod pentru ca oamenii din Beaugency să poată trece râul ori de câte ori le va pofti inima. Îi zise că ar putea construi un pod cum nu s-a mai făcut niciodată şi că-l poate ridica într-o singură noapte.

Primarul îl întrebă câţi bani voia ca să facă un astfel de pod. Nu vreau nici un sfanţ, zise diavolul, nu cer altceva decât ca primul om care va trece podul să fie al meu. Aşa să fie, zise primarul.

Noaptea se lăsă, iar oamenii din Beaugency se duseră la culcare şi adormiră. Veni dimineaţa. Iar când îşi scoaseră capetele pe ferestre, strigară: Pe cinstea mea, Loara, ce minunăţie de pod! Pentru că înaintea ochilor aveau un pod zdravăn din piatră azvârlit peste râul cel larg. Toată lumea dădu fuga la capul podului şi se uită către malul celălalt. Un diavol stătea la

capătul celălalt al podului, aşteptând primul om care avea să-l treacă. Dar nimeni nu îndrăznea să-l traverseze, de teama diavolului. Apoi se auzi o trâmbiţă – ăsta era semnul ca lumea să facă linişte –, iar primarul, *monsieur* Alfred Byrne, îşi făcu apariţia în falnica lui robă stacojie şi purtând lanţul lui greu din aur în jurul gâtului. Avea o găleată cu apă în mână, iar sub braţ – celălalt braţ – ţinea o pisică.

Diavolul se opri din ţopăială când îl zări din capătul celălalt al podului şi îşi duse la ochi ocheanul cel mare. Toţi începură să şuşotească între ei, iar pisica se uită la primar, căci în oraşul Beaugency era îngăduit ca o pisică să se uite la primar[7]. Când se plictisi să-l privească pe primar (deoarece chiar şi o pisică se satură să se tot uite la un primar), începu să se joace cu lanţul cel greu din aur al primarului. Când primarul ajunse la capătul podului, fiecare bărbat îşi ţinu răsuflarea, iar fiecare femeie îşi ţinu gura. Primarul puse pisica jos pe pod şi, într-o clipită, fleoşc! zvârli o găleată de apă peste ea.

Mâţa, care se afla acum între diavol şi găleata cu apă, se hotărî repede ce avea de făcut şi o zbughi cu urechile pe spate până la capătul celălalt al podului, drept în braţele diavolului.

Diavolul era supărat ca dracu'.

Messieurs les Balgentiens, răcni el din capătul celălalt al podului, *vous n'etes pas de belles gens du tout! Vous n'ete que des chats!**

Şi apoi îi zise pisicii: *Viens ici, mon petit chat! Tu as peur, mon petit chou-chat! Viens ici, le diable t'emporte! On va se chauffer tous les deuex***.

Şi se duse pe pustii cu mâţă cu tot.

Iar de atunci încoace, oamenilor din oraşul acela li s-a zis le chats de Beaugency***.

Dar podul e încă acolo şi băieţii se plimbă cu bicicleta şi se joacă pe el.

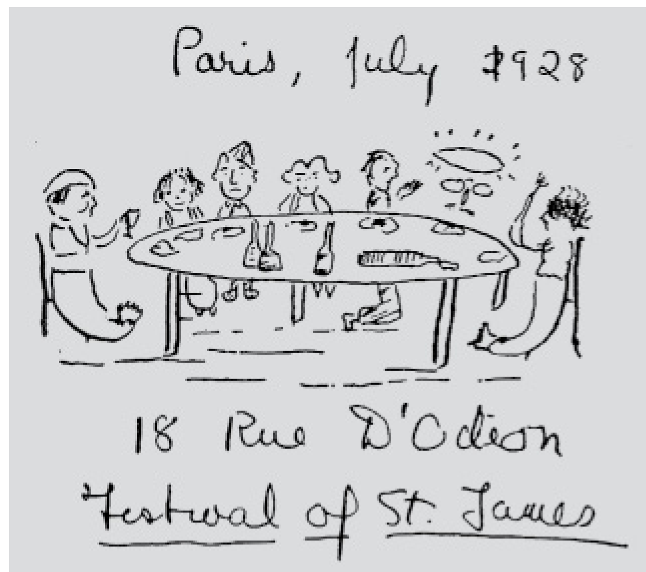
Sper că o să-ţi placă povestea asta.

Nonno

P.S. Diavolul vorbeşte cel mai adesea o limbă inventată de el, numită Belzebabel, pe care o născoceşte el însuşi din mers, dar când e nespus de

furios poate vorbi foarte bine şi o franţuzească stricată de tot, deşi unii care l-au auzit au zis că ar avea şi un accent de Dublin foarte apăsat.

7 Aluzie la proverbul englezesc „A cat can look at a king“, care are sensul: nimeni nu este atât de important încât un om obișnuit să nu aibă dreptul să se uite la el: oricine are dreptul să fie curios în privința vieții personajelor celebre.

Desen de F. Scott Fitzgerald înfățișându-l pe James Joyce la o petrecere dată de Sylvia Beach, 27 iunie 1928.